

Józef Mandziuk

O. prof. UKSW dr hab. Bronisław
Bernard Panek OC - badacz Polonii
Francuskiej : (w 70-tą rocznicę
urodzin)

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 9/1, 5-11

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JÓZEF MANDZIUK

**O. PROF. UKSW DR HAB. BRONISŁAW BERNARD
PANEK OC – BADACZ POLONII FRANCUSKIEJ
(W 70-tą rocznicę urodzin)**

Z okazji przejścia w stan spoczynku o. Bronisława Bernarda Panka w niniejszym numerze *Saeculum Christianum* społeczność historyków Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pragnie przedstawić postać Profesora i zapoznać z Jego osiągnięciami naukowymi, przede wszystkim w zakresie badań nad dziejami Polaków we Francji w okresie międzywojennym.

1. Rys biograficzny

Jubilat urodził się 1 czerwca 1930 r. w Lipinach k. Dębicy w rodzinie rolniczej Walentego i Zofii z Podrazów. Naukę pobierał w szkole powszechnej w Pilźnie, gdzie następnie uczęszczał do tamtejszego gimnazjum. Naukę przerwały działania wojenne, a w Pilźnie poniósł śmierć męczeńską Otto Schimek, austriacki żołnierz Wehrmachtu, który odmówił strzelania do ludności polskiej¹. W mieście tym młody Bronisław zapoznał się z duchem Karmelu i związał z tamtejszym klasztorem karmelitów trzewickowych. Po zakończeniu II wojny światowej przekroczył bramę klasztoru w Krakowie, składając prośbę o przyjęcie do wspólnoty tego sławnego zakonu mendykanckiego. Nowicjat odbył w klasztorze w Oborach, przyjmując imię zakonne Bernard. W Krakowie kontynuował naukę z zakresu szkoły średniej, zdobywając świadectwo dojrzałości. Pierwszą profesję zakonną złożył 1 września 1949 r., a śluby wieczyste 27 października 1952 r. na ręce prowincjała Jana Konoby. W latach 1949-1954 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym OO. Karmelitów w Krakowie przy ul. Karmelickiej 19. Święcenia kapłańskie przyjął 20 czerwca 1954 r. w krakowskim kościele karmelitańskim Na Piasku, z rąk ks. biskupa Franciszka Jopa, ówczesnego wikariusza kapitulnego Archidiecezji Krakowskiej.

Po święceniach kapłańskich o. Bernard przez dwa lata był katechetą gimnazjalnym w Krakowie, a następnie został duszpasterzem w Oborach koło Toru-

¹ J. Mandziuk, *Nie chciał strzelać do Polaków*. „Nowe Życie”. R. 15: 1998, nr 1, s. 10-11.

nia, gdzie karmelici przejęli obowiązki parafialne. Widząc uzdolnienia młodego mnicha, władze zakonne w 1958 r. skierowały go na dalsze studia specjalistyczne do Lublina, gdzie na Wydziale Teologicznym KUL-u po dwóch latach uzyskał magisterium i licencjat z teologii na podstawie pracy pt.: *Dzieje Arcybractwa Szkaplerza świętego w kościele OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku*². Rozprawa powstała na seminarium naukowym, prowadzonym przez ks. profesora Wacława Schenka, znakomitego badacza dziejów duszpasterstwa i życia liturgicznego w Polsce³.

Uzyskawszy licencjat o. Panek objął funkcję definitora przy Radzie Prowincjała, udzielał się w duszpasterstwie i prowadził badania naukowe nad funkcjonowaniem instytucji kościelnych w czasie reformacji i odnowy potrydenckiej Kościoła w Polsce. W 1967 r. uzyskał doktorat z zakresu nauk teologicznych w oparciu o dysertację pt.: *Działalność charytatywna Kościoła na terenie Krakowa w okresie reformacji i reformy trydenckiej*⁴, którą napisał pod kierunkiem ks. profesora Mariana Rechowicza, wybitnego historyka, byłego rektora KUL-u i późniejszego biskupa⁵.

W 1967 r. o. dr Panek z racji osobistych nie przyjął urzędu prowincjała i został przełożonym nowicjatu w klasztorze oborskim. Na tym stanowisku rozwinął swoje uzdolnienia w dziedzinie wychowawczej. Po trzech latach przeszedł do pracy w Ośrodku Duszpasterstwa Akademickiego przy Akademii Medycznej w Lublinie, i zamieszkał w reaktywowanym klasztorze karmelitów, wypędzonych z Lublina po upadku Powstania Styczniowego. Jako człowiek bezkompromisowy w sprawach zasadniczych, wykonywał powierzone mu zadania z pełnym zaangażowaniem, nie znosząc połowiczności. Swoją czas poświęcał dla chorych w szpitalu i dla personelu, zdobywając miano „charyzmatycznego duszpasterza Służby Zdrowia”⁶. Z pełnym oddaniem poświęcał się działalności duszpastersko-wychowawczej wśród młodzieży akademickiej, troszcząc się o pełne uczestnictwo studentów w Eucharystii, a jego kazania odznaczały się głębią myśli i komunikatywnością. W poszczególnych grupach prowadził wykłady z deontologii lekarskiej, będącej zbiorem zasad ustalonych pierwotnie przez Hipokratesa i wyrażonej w przysiędze lekarskiej. Z naciskiem przypomi-

² Fragment rozprawy pt. *Dzieje bractwa szkaplerza św. w Krakowie* ukazał się drukiem w „Rocznikach. Teologiczno-Kanonicznych”. R. 10: 1963, nr 3, s. 39-59.

³ Zob. M. Gajownik, J. Mandziuk, Schenk Wacław. W: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*. T. 8. Warszawa 1995, s. 516-518, tamże bibliografia.

⁴ Wyniki badań ujrzały światło druku w formie artykułu: *Biskupi krakowscy w trosce o akcję charytatywną na terenie Krakowa w okresie potrydenckim*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”. R. 16: 1969, nr 4, s. 45-74.

⁵ Zob. J. Mandziuk, Rechowicz Marian. W: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*. T. 8. Warszawa 1995, s. 482-488, tamże bibliografia.

⁶ Zbiory własne autora, O.M. Stachniak, *Charyzmatyczny duszpasterz Służby Zdrowia*, mps.

nał naczelną zasadę kodeksu etyki lekarskiej: ochronę życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci. Z jego inicjatywy organizowano pielgrzymki do sanktuariów Maryjnych, zwłaszcza na Jasną Górę i do Woli Gułowskiej w ziemi łukowskiej, gdzie karmelici sprawują opiekę nad tamtejszym kościołem z cudownym obrazem Matki Bożej. W programie duszpasterskim, realizowanym przez opiekuna, nie zabrakło czasów turystycznych w Tatrach i nad Bałtykiem. W lubelskiej świątyni p.w. św. Eliasza gorliwy duszpasterz zainspirował przyszłych lekarzy, farmaceutów i pielęgniarki do organizowania wystaw o różnorodnej tematyce. Wspólnie zrealizowano wystawę medalierstwa (106 medali lekarskich), wystawę – Matka Boża na znaczkach pocztowych z 80 krajów oraz dwie wystawy o wydźwięku religijno-patryjetycznym: Mikołaj Kopernik – uczonej medyk i astronom oraz Powstanie Styczniowe w życiu Narodu. Mając odpowiednie doświadczenie, o. Bernard przygotowywał materiały dla kapłanów dekanalnych, prowadzących duszpasterstwo Służby Zdrowia na terenie Diecezji Lubelskiej i miał z nimi comiesięczne spotkania. W okresie lubelskim spod ręki cenionego wychowawcy-duszpasterza wyszło ponad 500 studentów medycyny i pielęgniarstwa.

W 1974 r. o. Bronisław Bernard Panek związał się z Akademią Teologii Katolickiej, podejmując pracę naukowo-dydaktyczną na Wydziale Teologicznym. Początkowo prowadził wykłady zlecone z zakresu teologii pastoralnej, a następnie otrzymał stanowisko adiunkta. W tym też czasie miał zajęcia w Punkcie Konsultacyjnym ATK w Katowicach i dojeżdżał z wykładami do Seminarium Duchownego 00. Franciszkanów w Krakowie.

Po otrzymaniu w 1977 r. urlopu naukowego, dzięki stypendium rządu francuskiego o. Panek wyjechał do Francji celem kontynuowania prac badawczych. W Paryżu śleczął nad redakcją rozprawy habilitacyjnej i prowadził szeroką kwerendę nad działalnością Kościoła wśród Polonii francuskiej w okresie międzywojennym. Brał udział w spotkaniach naukowych, wygłaszając m.in. referat o problematyce duszpasterstwa emigracyjnego we Francji w odbytym 10 października 1981 r. kolokwium polsko-francuskim w Lille. Najwięcej czasu w trudnych warunkach bytowych poświęcił kwerendzie w Archiwum Rektoratu Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu. Sporządzał tam wypisy i wykonał ogromną ilość fotokopii, dotyczących polonijnych ośrodków duszpasterskich. Cały ten materiał archiwalny z ogromnym wysiłkiem i niemniejszymi kosztami przywiózł do kraju. Niektóre akta uratował od zniszczenia, spowodowanego zalaniem wodą pomieszczenia na Rue Saint-Honoré 263.

We Francji o. Bernard obok pracy archiwalno-naukowej oddawał się posłudze duszpasterskiej w środowisku francuskim (ze względu na naukę języka francuskiego) i polskim. Pomagał przeto w biurze parafialnym i w konfesjonale w kościele polonijnym w Paryżu, wygłaszając też kazania rekolekcyjne. We wrześniu 1977 r. przybył do Saint-Denis i objął funkcję kapelana w Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo. Wspólnota liczyła 11 sióstr

z różnymi kwalifikacjami medycznymi, nauczycielskimi i wychowawczymi. Ośrodek obejmował zakład dla dzieci upośledzonych, przedszkole, szkołę powszechną i liceum zawodowe. Cała międzynarodowa społeczność (dzieci pochodziły z różnych krajów) zaakceptowała polskiego zakonnika, a kontakty z nią pozwoliły mu uczyć się – acz bez pewnych trudności – języka francuskiego. Przez pewien czas zastępował kapelana szpitala w Saint-Claud, udając się tam każdego dnia z posługą szpitalną wśród chorych. Doświadczenie zdobyte w Lublinie bardzo mu się przydało w Paryżu. Podczas pobytu w Saint-Denis przez 11 miesięcy zastępował też miejscowego proboszcza. Za włożony trud w dziedzinie posługi duszpasterskiej otrzymał w 1980 r. medal *Za zasługi dla Ojczyzny i Kościoła*, przekazany mu przez ks. Z. Pionniera, sekretarza PMK we Francji.

Z chwilą wybuchu stanu wojennego w Polsce o. Bernard został dyrektorem Domu Studenta im. Jana Pawła II w Paryżu. Funkcję tę pełnił do 21 października 1982 r. Jego głównym zadaniem była opieka nad młodymi Polakami, którym pomagał w uzyskaniu mieszkania i środków utrzymania. Podtrzymywał wielu na duchu, gdy ogarniała ich nostalgia za krajem i bliskimi. W organizowanych, spotkaniach wygłaszał prelekcje na tematy związane z dziejami Polaków rozspanych po różnych krajach. Za tę charytatywno-patriotyczną działalność otrzymał 30 czerwca 1982 r. osobisty list z wyrazami wdzięczności od Ojca Świętego Jana Pawła II.

Po powrocie do kraju, o. Panek zamieszkał w bloku przy ul. Solec w Warszawie, zamieniając dwa pokoje na archiwum i bibliotekę. W miarę możliwości zaoferował swoją pomoc duszpasterską w parafii Matki Bożej Królowej Świata przy ul. Opaczewskiej i w kaplicy Sióstr Karmelitanek przy ul. Alzackiej. Wierni są mu wdzięczni przede wszystkim za krótkie i treściwe komentarze biblijne.

W 1983 r. o. Panek przedstawił Radzie Wydziału Teologicznego ATK dysertację habilitacyjną pt.: *Zorganizowana akcja charytatywna w Krakowie 1918-1939*⁷. Recenzentami rozprawy i dorobku naukowego byli o. prof. dr hab. Hieronim E. Wyczawski, prof. dr hab. Ryszard Bender z KUL-u i ks. doc. dr hab. Franciszek Stopniak. W swojej recenzji o. Wyczawski, wybitny naukowiec i wychowawca, podkreślił, że kandydat jest obecnie jedynym w Polsce naukowym badaczem i pisarzem w zakresie dobroczynności Kościoła i to badaczem o wysokich kwalifikacjach⁸. Rada Wydziału 23 maja. 1983 r. nadała o. Bernardowi stopień doktora habilitowanego teologii, a Centralna Komisja Kwalifikacyjna zatwierdziła stopień 23 lutego 1987 r. po ukazaniu się pracy drukiem.

W r. ak. 1987/88 o. Panek podjął wykłady zlecone na Wydziale Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych ATK, a 1 października 1988 r. otrzymał an-

⁷ Rozprawa została opublikowana przez Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie w 1986 r., ss. 159.

⁸ Archiwum UKSW, *Akta personalne ks. B. Panka*.

gaż na adiunkta przy Katedrze Historii Kościoła w Czasach Najnowszych. Jako pracownik Uczelni warszawskiej utrzymywał nadal żywe kontakty z francuskimi placówkami naukowymi, jak Instytutem Katolickim w Paryżu i Ośrodkiem Badań Migracyjnych w Strassburgu, prowadzonym przez Michała Oriol. W kraju współpracował z Instytutem Badań polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteką Narodową w Warszawie, Ośrodkiem Polonijnym w Poznaniu i „Wspólnotą Polską” w Warszawie.

Jako znawca problematyki polonijnej o. Panek uczestniczył w różnych zjazdach i konferencjach naukowych. W 1988 r. wygłosił dwa referaty na sympozjum polonijnym w Warszawie nt. *Kultura skupisk polonijnych* oraz w Poznaniu, gdzie miała miejsce konferencja naukowa, dotycząca szkolnictwa parafialnego u upowszechnianiu kultury i języka polskiego w środowisku polonijnym. Na prośbę organizatorów IV Krajowej Konferencji Naukowej *Polonijna Kultura Fizyczna* opracował i wysłał do druku w serii monografii Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu artykuł pt.: *Polonijna kultura fizyczna w Środkowej Francji*. Podobnie w ATK brał udział w sesjach naukowych, wygłaszając referaty na sympozjach historycznych.

Na Wydziale Kościelnych Nauk Historyczno-Społecznych o. Panek 1 V 1989 r. otrzymał stanowisko docenta, a 5 VI 1992 r. profesora uczelnianego, zostając kierownikiem Katedry Nauk Pomocniczych Historii. Ukończywszy 70 lat życia przeszedł na emeryturę, intensywnie pracując nadal nad porządkowaniem i publikowaniem zebranych materiałów z zakresu dziejów Polonii francuskiej. Z pewnością jego wielka praca nad zabezpieczeniem dokumentacji dotyczącej Polaków w świecie stanie się bazą źródłową dla przyszłych prac naukowych i dyplomowych. Zebrane archiwalia dla o. Profesora stanowią ulubioną lekturę⁹ i oby starczyło Mu sił i środków finansowych do ich opublikowania.

2. Działalność dydaktyczno-naukowa

W życiu o. profesora Panka ważną rolę odgrywała dydaktyka, którą uprawiał nie tylko jako nauczyciel akademicki w Uczelni warszawskiej na Bielanach, lecz również jako duszpasterz w środowisku studenckim w Lublinie i w Paryżu. Będąc kierownikiem Nauk Pomocniczych Historii prowadził wykłady z zakresu statystyki, demografii i numizmatyki. W wykładach monograficznych, w których uczestniczyli studenci historii Kościoła, misjologii i historii sztuki, zajmował się dziejami Polaków żyjących w różnych krajach na obu półkulach oraz historią gospodarczą Polski. Dla potrzeb studentów opracował w latach 1974-1977 skrypt pt.: *Działalność charytatywna Kościoła katolickiego*.

⁹ G. Polak, *Kto jest kim w Kościele*. Warszawa 1999, s. 275.

Na prowadzonym przez Profesora seminarium naukowym powstały następujące prace magisterskie: *Fundacje szpitalne ksiąg mazowieckich w średniowieczu* Doroty Moniki Błaszczyszyn (1991), *Polskie organizacje religijne we Francji w latach 1927-1939* Macieja Matrasia (1997), *Działalność Towarzystwa Opieki nad Więźniami „Patronat” w Krakowie w latach 1925-1939* Tomasza Winiarskiego (2000), *Klub Polski w Rosières (dep. Cher) w latach 1923-1939* Adama Stępnia (2000) i *Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet Polskich we Francji, na podstawie Dokumentacji Klubu Polskiego, oddział w Rosières w latach 1935-1939* Joanny Janowskiej (2001). Na seminarium doktoranckim pod kierownictwem o. profesora Panka powstała desertacja doktorska Macieja Matrasia pt.: *Polskie organizacje we Francji na podstawie Dokumentacji Klubu Polskiego w Rosières (dep. Cher) w latach 1923-1939*, obroniona 26 XI 2001 r. W przygotowaniu jest następna rozprawa doktorska Adama Stępnia pt.: *Związki księży polskich z Francją w latach 1922-1947*. Profesor posiada opinię wnikliwego recenzenta prac dyplomowych. Dotychczas napisał 25 recenzji rozpraw magisterskich i 6 doktorskich (po trzech doktorantów ks. profesora Franciszka Stępnia i ks. profesora Józefa Mandziuka).

Odnośnie działalności naukowej Jubilat cały jego dorobek twórczy pod względem merytorycznym można podzielić na trzy zasadnicze działy:

1. Prace dotyczące działalności charytatywnej Kościoła w Polsce. Autor podjął się pionierskich badań w tym zakresie, które prowadził w oparciu o istniejące źródła, łącząc w sobie pozycję teologa pastoralisty i historyka Kościoła. Zarówno jego rozprawa doktorska, jak i habilitacyjna, stały się wzorem dla późniejszych opracowań innych badaczy, zajmujących się dziejami polskiej „Caritas”. W swojej spuściźnie pozostawił nie tylko opracowania akcji charytatywnej w Polsce, ale i we Francji, wyrażając ubolewanie, że redakcje francuskie skróciły niektóre jego artykuły i pozbawiły je przypisów.

2. Badania nad dziejami Polonii Francuskiej w okresie międzywojennym. W tej dziedzinie Jubilat dobrze przysłużył się nauce polskiej i uratował wiele archiwaliów od zniszczenia. W 1990 r. w oparciu o materiały źródłowe, krajowe i zagraniczne, podjął temat badawczy *Księża polscy pracujący na placówkach duszpasterskich we Francji od 1922 r.*, który został objęty konkursem projektów Ministerstwa Edukacji Narodowej. Posługując się techniką komputerową, przygotował do druku w różnej formie liczne zeszyty. Z pewnością na bazie zebranych przez Profesora danych powstaną w przyszłości dalsze prace naukowe.

3. Prace dotyczące dziejów Karmelitów Trzewickich w Polsce. W swojej twórczości o. Bernard nie zapomina, że jest członkiem wielce zasłużonego zakonu i jego dziejom poświęcił znakomity artykuł w *Encyklopedii Katolickiej*¹⁰

¹⁰ B. Pank, *Karmelici*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 8. Lublin 2000, szp. 804-808.

oraz dwa opracowania na łamach czasopisma wydziałowego *Saeculum Christianum*¹¹ oraz uwiecznił o. Alberta Zenona Urbańskiego i o. Serapiona Piotra Żaka w *Słowniku Polskich Teologów Katolickich*¹².

* * *

O. profesor Bronisław Bernard Panek po przejściu na emeryturę nadal bardzo intensywnie pracuje nad uporządkowaniem i zabezpieczeniem zebranych materiałów archiwalnych, aby mogły służyć następnym pokoleniom polskich badaczy. Życzymy znakomitemu Koledze długich lat życia, dużo sił i wsparcia materialnego ze strony hojnych sponsorów, by mógł swoje „opus vitae” doprowadzić do końca.

¹¹ Tenże, *Pochodzenie i duchowość karmelitów*. „*Saeculum Christianum*”. R. 3: 1996, nr 1, s. 129-149, Tenże, *Prowincjałowie karmelitów na ziemiach polskich w latach 1397-1997*. Tamże. R. 4: 1997, nr 2, s. 43-84.

¹² T. 8. Red. J. Mandziuk. Warszawa 1995, s. 599; 682.